

Vážení čitatelia,

dnes sa vám opätovne prihovárime prostredníctvom našej pravidelnej prílohy „Klubové listy“. Už vlani sme sa na ich stránkach vrátili k prameňom našej desaťročia trvajúcej histórie, ktorú nám osobnými spomienkami pútavo priblížili „pamätníci“ vtedajšieho diania. Vzhľadom na pozitívne čitateľské ohlasy sme sa rozhodli, že uvedenej téme venujeme aj dnešnú prílohu, avšak tak trochu zo špecifického uhla pohľadu – a to pohľadu na udalosti roku 1968, ktorých 40. výročie si pripomínáme v súčasnosti. Ako sa totiž dočítate, práve vtedy položili slovenskí nadšenci základy pražskej organizácie Matice slovenskej, z ktorej vznikol neskôr Klub slovenskej kultúry.

Redakcia

Za hrst' spomienok na Klub slovenskej kultúry

Na úvod by som chcel poznamenať, že vlani 1. novembra som si vo Zvolene spolu so synom a jeho rodinou pripil na 55. výročie môjho príchodu do Prahy v r. 1952. Nastúpil som na podnikové riaditeľstvo podniku Slovchema Kalná, kde som mal pracovať dočasne asi pol roka. Riaditeľstvo sídlilo v Prahe-Karlíne. Moja „dočasnosť“ sa trochu predĺžila, odvtedy žijem v Prahe. Nechcem písať históriu Klubu slovenskej kultúry a predchádzajúcich príbuzných organizácií, ale rád by som prispel niekoľkými osobnými postrehmi Slováka žijúceho v Prahe. Ak mám začať rokmi 1952-60, musím sa priznať, že o činnosti jedného z predchodcov KSK – Česko-slovenskej spoločnosti – som vtedy nič neve-

del. Bola to čiastočne aj moja vina, mal som množstvo iných záujmov. Chcel som sa presadiť prácou v novom podniku, v ktorom som začínal od referenta a ťažko som si zvykal na rozdielny pracovný štýl v porovnaní s tým, aký vládol v Bratislave. Ale mal som aj krajší záujem, zamiloval som sa do kolegyne v práci a oženil som sa. Manželka, rodená Pražanka, mala pracovať ako sekretárka podnikového riaditeľa. Tri týždne po svadbe nám však oznámili, že fabrika na kaučuk sa na Slovensku stavať nebude a nám že budú hľadať miesto v inom slovenskom chemickom podniku. Kým ho nájdú, budeme vraj pracovať ako brigádnici na Ministerstve chemického priemyslu. Okrem novej pracovnej náplne som si spolu s manželkou vychutnával aj bohatý kultúrny a spoločenský život v Prahe.

Slovákov nás pracovalo na Ministerstve chemického priemyslu len veľmi málo. Migračné vlny Slovákov prichádzajúcich do práce na ústredných orgánoch v Prahe, boli rôzne. Prvá vlna – ešte z Košíc a Bratislavy, z r. 1945 – sa vrátila domov krátko po februári 1948. Rovnaký osud mala menšia migračná vlna

v dôsledku obmedzovania právomoci slovenských národných orgánov. Ak by som sa mal veľmi stručne vyjadriť, tak ministri a vedúci ústredných orgánov okrem pár slovenských výnimiek o slovenských pracovníkov nemali záujem. Nepatrný prírastok Slovákov v ústredných orgánoch v Prahe boli slovenskí absolventi pražských vysokých škôl.

Osobne som si styk so slovenskou kultúrou nahradzoval častými služobnými cestami do Bratislavy, kde som voľné večery využíval na návštevu divadiel alebo koncertov. Veľmi milé spomienky mám však aj na dakedajšie pražské Slovenské knihupectvo na rohu Štěpánskej ulice a Václavského námestia. Jeho vedúci pán Šmíd bol skutočným „pánom kníhkupcom“. Týždenne som ho navštevoval, kupoval som si istý literárny týždenník a pravidelne aj slovenské knižné novinky, ktoré mi odporúčal tento muž na svojom mieste.

Zmeny v roku 1968

Musím sa priznať, že s postupom do vyšších funkcií na ministerstve a zapájaním sa do

obsah:

Za hrst' spomienok na Klub slovenskej kultúry 1 – 3

Od miestneho odboru Matice slovenskej ku Klubu slovenskej kultúry 3 – 4

práce rôznych vládnych komisií mi ostávalo menej času na kultúrne a iné záujmy. Za veľkú zmenu považujem jar 1968, keď si česká spoločnosť na nás Slovákoch všeobecne cenila, že Alexander Dubček na čele KSS pomohol progresívnej českej časti KSČ odstaviť od moci Antonína Novotného. Veľmi miľo ma prekvapilo pozvanie na Úrad predsedníctva vlády. Nevieť, či to bolo v apríli alebo v máji 1968 – po prvý raz sme sa zišli Slováci pracujúci na ústredných orgánoch a diskutovali o potrebe založiť si vlastnú ustanovizeň, v ktorej by sme sa pravidelne schádzali. To bol – myslím – počiatočok Klubu slovenskej kultúry.

Rok 1968 bol pre mňa mimoriadne zložitý, na ministerstve ma povýšili a súčasne ma delegovali do pracovnej skupiny pre prípravu federácie v oblasti priemyslu. Vedel som, že Ministerstvo chemického priemyslu zanikne, ale z Prahy som nemohol odísť, lebo som denne navštevoval manželku v nemocnici s rizikovým tehotenstvom. Na moje šťastie sa všetko vyriešilo tým, že už koncom júna ma minister Rázl „postúpil“ ministrom plánovania Vlasákovi. Veľmi sa mi tento „obchod“ nepáčil, ale slovenskí kolegovia ma prehovárali, aby som zostal v Prahe, vraj „už v tom viem dobre chodiť“, a tým som pre nich užitočnejší.

21. august 1968 som prežil na nevydarenej rozlúčkovej zahraničnej ceste, na škandinávskom chemickom salóne v Kodani. Z piatich dní sa pobyt pretiahol na dva týždne, spoločnosť SAS, ktorá sám predala letenku, lety do Prahy zastavila. Našli sme riešenie, domov sme sa vrátili s pomocou Japoncov cez Viedeň.

Od 1. októbra som už bol na výplatnej listine Ministerstva plánovania. Na novom mieste – po mesiaci práce na poste riaditeľa odboru výrobných síl – ma vymenovali za námestníka ministra plánovania.

Aj popri výraznom pracovnom zaťažení som sa zúčastnil na vytvorení Matice Slovenskej v Prahe v r. 1969. Viac si však spomínam na prvý slovenský reprezentačný ples v apríli 1969 v priestoroch Ministerstva zahraničných vecí v Černínskom paláci. Prostredie, účasť členov, ale aj hostí zo slovenskej i českej politickej reprezentácie bola mimoriadna. Nevieť prečo, ale cítil som to trochu ako lúčenie s pražskou jarou 1968...

Z ďalších spomienok sa mi najčastejšie vynárajú reprezentačné plesy KSK, najmä tie v Obecnom dome. Spolu s manželkou sme radi tancovali, ale po polnoci som sa rád strácal vo vedľaj-

Z prednášky Ing. K. Ujházyho (prvý zľava) v KSK

šej sále, kde sa spievalo pri cimbalovej muzike a dobrom víne. V plesovej aktivite som poľavil v r. 1984, keď som opustil funkciu v Štátnej plánovacej komisii a stal som sa podpredsedom Federálneho štatistického úradu. V 90. rokoch som však bol účastníkom plesov opäť.

Po miestnom odbore Matice slovenskej, ktorej vláda napokon odobrala právo takejto činnosti v zahraničí, vznikol v r. 1977 Klub slovenskej kultúry. Na našej aktivite, jej obsahu, činnosti sa nič nezmenilo. Rád si spomínam na vznik Domu slovenskej kultúry aj na to, že som pri jeho vzniku pomáhal. Spôsob riešenia a realizáciu rekonštrukcie domu za obchodným domom Máj – teraz Tesco – vymyslela skupina členov klubu, do ktorej som patrila. Okrem známej pomoci hlavného mesta Prahy žiada sa pripomenúť aj pomoc predsedu slovenskej vlády Petra Colotku. Bol zároveň podpredsedom federálnej vlády. Šéfom jeho sekretariátu tu bol ing. Jozef Havaš, čo sa ukázalo ako veľmi užitočné.

Peripetie s občianstvom

Za najkrajšie obdobie činnosti klubu považujem roky, keď bol riaditeľom Domu slovenskej kultúry dr. Vojtech Čelko. Škoda, že pri riešení reštitúcií sme nemali šikovnejších právnikov, ktorí by boli dokázali dom pre nás zachrániť. Priznávam sa, že po rozdelení spoločného štátu som sa dosť ťažko zžíval do situácie príslušníka „slovenskej menšiny v zahraničí“. Možno aj preto som sa pustil do vybavenia dvojitého občianstva, čo sa mi po menších peripetiách v r. 1997 aj podarilo. A tak žijeme všetci – ja, môj syn vo Zvolene a jeho najstaršia dcéra v Detve – ako ľudia s dvojším štátnym občianstvom, t.j. ČR i SR.

KSK so sídlom putujúcim cez ulicu Panskú na ulicu Lipanskú na Žižkove už nie je tým, čím býval. Má širší záber činnosti aj mimo

hlavného mesta, čo predtým nebývalo. Škoda, že Slovenský inštitút v Prahe nenašiel v začiatkoch svojej činnosti viac možností spolupráce s KSK v budove, ktorú si vzal do prenájmu – v bývalom Dome slovenskej kultúry. Činnosť KSK, aj keď pre seniorskú sekciu poskytuje podmienky na jej činnosť, už nie je taká, aká bývala. Možno, že je to aj vinou nás, členov.

Ako dôchodca a pacient kardiologického oddelenia sa snažím – keď mi to zdravie umožňuje – prispievať k činnosti klubu úvodmi k besedám a rôznymi článkami. Som aj členom Štefánikovej spoločnosti, odberateľom aj čitateľom Koreňov aj Dotykov a keď ma pozvú, obvykle sa zúčastním na ich akciách. Občas napíšem článok aj do Koreňov. Spomínam si na rozhovor s bývalým dobrým predsedom KSK doc. Adamčíkom, ktorého 10. výročie úmrtia sme si pripomenuli tento rok. Bolo to na nejakej akcii KSK v budove Národného múzea, kde on cez prestávku pobúrene komentoval účasť niektorých členov KSK, ktorí už vtedy organizovali vznik nového samostatného spolku. On obhajoval nutnosť jednotného postupu nášho slovenského etnika, ak chceme v nových podmienkach po r. 1990 upevňovať slovensko-české vzťahy a pomáhať aj naďalej vzájomnosti obidvoch národov. Dával som mu vtedy za pravdu. Po skúsenostiach z posledných rokov sa vraciam k potrebe jednotného vystupovania za slovenskej menšiny.

Našou spoločnou kresťanskou históriou, spoločnými bojmi proti Rakúsku-Uhorsku, spoločným životom v jednom štáte po dobu 74 rokov, prerušených 2. svetovou vojnou, kde sme opäť spoločne bojovali proti fašizmu, jazykovou príbuznosťou a konečne aj slávnostným vyhlásením politikov, ktorí republiku delili, o budúcich nadštandardných vzťahoch, neviem, prečo by

Slováci, žijúci v ČR a najmä v Prahe, mali mať miesto ako jedna z menšín v spoločnom Dome národnostných menšín. Zdá sa mi to hlboko podštandardné! Za 15 rokov samostatných štátov ČR a SR sa výrazne zlepšili nielen kultúrne, ale aj medziľudské vzťahy. Mám veľa českých priateľov, ktorí až v posledných rokoch objavujú slovenské hory pri zimných a teplé pramene pri letných dovolenkách. Migrácia Slovákov do Čiech v 90. rokoch narastala najmä v zdravotníctve, službách a v štúdiu na vysokých školách. Nie som si istý, či to tak bude aj v budúcnosti, ale vysokoškoláci určite ostanú. Vzhľadom na našu minulosť, súčasnosť aj

predpokladanú budúcnosť: nezasluhovala by si nadštandardnosť vzťahov v Prahe dôstojný „Slovenský dom“, v ktorom by sídlila jednotná organizácia so spoločnou redakciou, pracujúca v sekciiach dnešných činností samostatných spolkov? Zrkadlovým obrazom by mal byť Český dom v Bratislave. V dome by okrem sály na usporadúvanie koncertov a väčších akcií mali mať miesto galéria, knižnica, čítareň, klubové miestnosti, miestnosti pre činnosť sekcii, ale aj reštaurácia, predajňa slovenských kníh aj novin. Okrem toho by tu mohli sídlieť slovenské cestovné kancelárie, ale aj zastupcovia slovenských podnikov. Možno, že

niektorí čitatelia sa pousmejú nad mojou fantáziou. Možno, že niektorí mladší sa myšlienky chopia a budú sa pokúšať ju realizovať. A za odmenu nám dajú prístrešok pre dôstojnú seniorskú sekciiu s pohárikom dobrého vína. Celkom na záver želim Klubu slovenskej kultúry – či už samostatnému alebo ako súčasťi nejakého väčšieho celku – veľa úspechov v jeho činnosti.

.....
Ing. Karol Ujházy

.....
Autor je dlhoročný člen KSK

Foto Slovpress a Radovan Čaplovič

Od miestneho odboru Matice slovenskej ku Klubu slovenskej kultúry

Ing. J. Havaš (prvý zprava) v priateľskom rozhovore s K. Ujházym (druhý zprava)

V roku 1968 som bol zamestnaný v Štátnej plánovacej komisii v Prahe. Už začiatok roka priniesol prekvapenie: Alexandra Dubčeka zvolili za prvého tajomníka Komunistickej strany Československa. Túto zmenu som privítal a začal som sa aktívnejšie zaujímať o dianie na politickej scéne. Spoločnosť začala ožívať, prejavovali sa zmeny, ktoré verejnosť citlivo vnímala. Vytvárali sa nové organizácie a v existujúcich sa menilo vedenie. Na Slovensku sa objavili požiadavky na federálne usporiadanie štátu. Po voľbe Ludvíka Svobodu za prezidenta republiky došlo k vytvoreniu novej vlády, na čele ktorej stál Oldřich Černík. V nej sa vo funkcii podpredsedu vlády objavil Gustáv Husák, ktorý sa

po takmer dvadsiatich rokoch vrátil do politického života. Jeho úlohou bolo pripraviť zákon o československej federácii.

Keď sa vytváral jeho sekretariát, vyzval ma vedúci sekretariátu úradu vlády dr. Jozef Beláčík, aby som tam prešiel zo svojho doterajšieho zamestnania. Začal som pracovať v Husákovom sekretariáte a mojou úlohou boli organizačné záležitosti, týkajúce sa prípravy zákona o československej federácii. V tom čase prebiehali medzi mnohými Slovákami, zamestnanými na ministerstvách a vládných úradoch, debaty, aké bude ich ďalšie pracovné uplatnenie. Mnohí z nich mali existenčné obavy. Systém, ktorý dovtedy existoval a ktorý nako- niec fungoval aj neskoršie, nezaručoval mož-

nosť návratu do určitých (možno aj vyšších miest na Slovensku) po splnení úloh v Prahe. Ľudia na ministerstvách a vládných orgánoch si kladli otázku, ako sa uplatnia, keď sa vytvorí české a federálne orgány. Niektoré posty, ktoré by mohli na Slovensku zastávať, boli obsadené, veď návrat ľudí z Prahy sa neočakával. Drvivá väčšina z tých, na ktorých myslím, mala v Prahe zamestnanie zodpovedajúce vzdelaniu a praxi – a miest, kde by uplatnili svoju kvalifikáciu na Slovensku, nebolo.

V tomto období sa uvažovalo o vytvorení organizácie, ktorá by zastrešovala záujmy Slovákov pracujúcich na ústredných orgánoch v Prahe. Mňa tieto otázky veľmi zaujímali, dotýkali sa úloh, na ktorých som sa podieľal. Keď sa pripravoval zákon o federácii, nebola ešte ustálená predstava, ako bude tento útvar fungovať prakticky. Všetko prechádzalo diskusiami a pripomienkami. Ako sa budú naplňovať stavy Slovákov vo federálnych orgánoch, či pražskí Slováci prejdú do federálnych ministerstiev... Tieto a podobné otázky boli témou mnohých rozhovorov medzi mojimi známymi.

Obroda Matice Slovenskej

Na Slovensku v tom čase došlo k oživeniu činnosti Matice slovenskej. Začali sa znova vytvárať miestne odbory. Tieto nálady sa odrážali aj v Čechách, kde sa takisto obnovovali či vytvárali nové záujmové organizácie a združenia.

V novinách, v rozhlase a v televízii sa začali pertraktovať mnohé témy, ktoré boli dovtedy „tabu“. K nim patrili aj „prechmaty“ v česko-slovenských vzťahoch. Aj v českej spoločnosti silneli hlasy na ich upravenie. Jednou z príčin odvolania Antonína Novotného z funkcie prvého tajomníka KSČ bol ostatne jeho necitlivý vzťah ku Slovensku. Verejnosť sa dozvedela o jeho návšteve v Martine na začiatku jesene 1967 – o jeho predčasnom odchode odtiaľ, o odmietnutí darov, ktoré dostal pri návšteve Matice slovenskej. Keď ich poslali poštou do Prahy, prezidentská kancelária balíček vrátila s tým, že „adresát zásielku neprijíma“. V tejto súvislosti kolovali aj iné historky, ktoré sa týkali Novotného a Slovenska.

Pri príprave zákona o federácii prichádzali do Prahy na porady mnohí odborníci zo Slovenska – z oblasti práva, ekonomiky, kultúry. Ved' súčasne sa pripravoval aj zákon o národnostiach. Medzi expertov patrili aj staronový správca Matice slovenskej dr. Ján Marták, ktorý sa stal členom jednej z komisií. Pri pracovných stretnutiach som sa s ním bližšie zoznámil. Keď som sa s ním rozprával o problémoch, ktoré zaujímajú tu pracujúcich Slovákov, povedal mi, že jedna z možností by bola založiť miestny odbor Matice slovenskej v Prahe. Napokon miestne odbory Matice fungovali v Čechách už po II. svetovej vojne najmä v pohraničí, kde bolo ich úlohou starať sa o potreby a záujmy Slovákov, ktorí prichádzali osídľovať pohraničie. Tieto odbory postupne zanikli aj s inými organizáciami koncom 40. a začiatkom 50. rokov v súvislosti s politickým vývojom.

V pražskej verejnosti sa objavovali aj iné hlasy, aby aj v Prahe vznikol odbor MS. Prichádzali nielen od Slovákov, ale aj od Čechov, ktorí sa zaujímali o Slovensko a mali k nemu z mnohých dôvodov blízky vzťah. Spomínam si na jeden rozhovor Jána Martáka s Gustávom Husákom, keď mu referoval, ako sa masovo rozširuje členská základňa Matice slovenskej na Slovensku. Na Martákovu slová „Gusto, kedy ty stúpiš do Matice?“, mu G. Husák odpovedal, „to skôr stúpim do kravského lajna“, a tým bolo odbavené Husákov členstvo v Matici slovenskej.

Po auguste 1968, keď sa Gustáv Husák stal prvým tajomníkom KSS a zostal na Slovensku, jeho agendu a úlohu doviest' zákon o československej federácii k podpisu prevzal ako podpredseda vlády Samo Falťan. Vtedy som sa stal vedúcim jeho sekretariátu. Okrem mnohých iných úloh, ktoré som riešil, som začal pracovať aj na príprave zalo-

ženia miestneho odboru Matice slovenskej. Bolo mi to blízke aj preto, lebo som si z detstva pamätal, akú významnú úlohu u nás, na Spiši, zohrali odbory MS v oblasti kultúry.

Záujem o Maticu slovenskú v tomto čase nebol len pražskou záležitosťou, ale záujemcovia prichádzali z celých Čiech a Moravy. Mnohí hneď ponúkali pomoc. Bola to mimoriadne žižlivá doba v česko-slovenských vzťahoch.

Príprave založenia odboru MS v Prahe sme venovali veľa času. Vytvoril sa aktív, v ktorom boli neformálni zástupcovia z ministerstiev, úradov, škôl, vedeckých inštitúcií, zdravotníctva a dokonca aj z armády. Stretávali sme sa u mňa na úrade vlády podľa potreby, ale minimálne raz do týždňa. Medzi mnohých, ktorí zohrali významnú úlohu, patrili vtedajší vedúci kancelárie prezidenta republiky, neskorší štátny tajomník a veľvyslanec Ján Pudlák. Ten dokonca prevzal aj úlohu moderátora na ustanovujúcom zhromaždení Miestneho odboru. Pozornosť založeniu venoval naďalej aj správca Matice slovenskej Ján Marták. Keď prichádzal na rokovanie komisie pre prípravu federálneho zákona, vždy sa zúčastňoval aj na schôdzkach prípravného výboru. Snažili sme sa zladíť jeho prítomnosť so zasadáním prípravného výboru. Ján Marták vystúpil na ustanovujúcom zhromaždení so zásadným prejavom. Bol predsa len najlepšie informovaný o matičnom dianí na Slovensku, poznal históriu krajanských organizácií mimo hraníc Československa. Svojimi názormi nám pomohol niektoré veci aplikovať do aj do českého prostredia. Mal v Martine aktív, ktorý nám pomohol pri príprave stanov.

Veľa nadšenia a elánu

Ustanovujúce zhromaždenie sa konalo 11. februára v kultúrnom dome Dopravného podniku hlavného mesta Prahy, ktorý dal k dispozícii jeho vtedajší riaditeľ Ing. Mikuláš Lacek. Chcel by som poznamenať, že pomáhal aj pri organizovaní plavieb po Vltave, ktoré sme organizovali v spolupráci s odbojarmi na počesť výročia SNP. Prvú plavbu pre MO MS zorganizoval ešte v máji 1969 vtedajší primátor hlavného mesta Prahy Ludvík Černý.

Na ustanovujúcom zhromaždení bolo prítomných vyše sedemsto ľudí. Pri vstupe do sály boli k dispozícii členské prihlášky, ktoré bolo možné na mieste vyplniť a tak sa stať členom Matice Slovenskej v Prahe.

Ustanovujúce zhromaždenie som otvoril ja. Privítal som a predstavil prítomných hostí a zrekapituloval doterajšie kroky. Po mne prehov-

ril Ján Pudlák. Hneď v úvode tlmočil pozdrav prezidenta republiky Ludvíka Svobodu a zdôraznil, že prezident je čestným členom Matice slovenskej. Čestné členstvo získal v lete 1968 pri návšteve Martina. Podľa Pudlákových slov sa prezident stále zaujímal o činnosť tejto najväčšej slovenskej kultúrnej organizácie. Ján Pudlák vyslovil vieru, ktorá vlastne bola nevyhnutným predpokladom pre činnosť Matice v Prahe a v Čechách, že „úlohy, ktoré chce plniť, si nájdu plnú podporu občanov bratského národa českého a jeho predstaviteľov.“

Na ustanovujúcom zhromaždení vystúpili aj zástupcovia Matice slovenskej z Martina, ktorí prisľúbili poskytovať pomoc aj naďalej. Od slov nebolo ďaleko k činu, lebo už v apríli 1969 vydali martinskí matičiari mimoriadne číslo časopisu Zvesti, ktoré prinieslo podrobnú správu o ustanovujúcom zasadaní. Doplnená bola prejavmi niektorých účastníkov. Zvesti publikovali aj anketu z radov členov čestného predsedníctva matičného odboru v Prahe, ako si predstavujú činnosť a vôbec svoju úlohu. Na ustanovujúcom zhromaždení bol prijatý program, ktorý stal obsahom činnosti nielen Miestneho odboru MS, ale aj jeho nástupcu, Klubu slovenskej kultúry.

Hlásil sa k nemu aj Dom slovenskej kultúry, ktorého vybudovanie bolo splnením jednej z úloh ustanovujúceho zhromaždenia. Možno povedať, že tento program je platný dodnes. Išlo o česko-slovenskú vzájomnosť, o česko-slovenský kultúrny kontext a veci, ktoré z toho vyplývali. To, že sa niektoré časti toho programu nie vždy naplňovali do tej miery, ako si to členovia ustanovujúceho zhromaždenia predstavovali, je už iná vec. Zodpovedne však môžem vyhlásiť – lebo odvtedy uplynulo už štyridsať rokov a celý ten čas som dianie sledoval – že tomuto programu sme sa nespreneverili.

Ing. Jozef Havaš

Spolupráca: PhDr. Vojtech Čelko

*Autor je zakladateľ a bývalý predseda KSK
Foto Radovan Čaplovič*

Prílohu „Klubové listy“ vydávame aj vďaka finančnej podpore Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí